

УДК 37.091.113:34

ПРАВОВА ОСВІЧЕНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ЕТАПІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Р.М. Пріма

*доктор педагогічних наук, професор**Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*

Д.А. Пріма

*кандидат педагогічних наук,**Луцький коледж рекреаційних технологій і права*

У статті висвітлюються деякі аспекти проблеми формування правової освіченості майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу. Акцентується увага на необхідності педагогічного супроводу означеного процесу під час магістерської підготовки фахівця-управлінця. Як змістове ядро щодо посилення формування правової освіченості майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу виокремлені дисципліни «Правові аспекти управління навчальним закладом» та «Правове забезпечення управлінських рішень», освітньо-виховний потенціал яких відзеркалює їх значущість із позицій прилучення майбутніх фахівців-управлінців до оволодіння законодавчою базою у контексті вирішення питань забезпечення професіоналізму управлінської діяльності.

Ключові слова: *магістерська програма, майбутній керівник, педагогічний супровід, правова освіта, правова освіченість, управлінська діяльність.*

Сучасний етап радикальних реформ в Україні в умовах соціально-економічних, політичних зрушень, поляризації думок і суспільних рухів, оновлення законодавства зумовлюють необхідність особливої уваги до проблем правової освіти, висувають якісно нові вимоги щодо її організації, змісту й правового супроводу, передусім, у контексті вирішення питань забезпечення професіоналізму управлінської діяльності. Це посилює вагомість професійних підходів щодо формування нового правового мислення майбутнього спеціаліста як методологічного знаряддя вирішення складних питань управління навчальними закладами, яке ґрунтується на професійній компетентності, правовій культурі сучасного керівника загальноосвітнього навчального закладу як інтегративного утворення, представленого єдністю свідомості і поведінки, сукупністю правових цінностей, специфічним способом правової діяльності, виявом правової творчості, переконаності в абсолютній цінності права, його універсальному характері, необхідності керуватися правовими нормами, мати активну громадянську позицію.

Важливою соціальною потребою, одним із домінантних чинників забезпечення означеного процесу є магістерська підготовка нового типу фахівця-управлінця, який володіє гуманістичною спрямованістю і здатністю забезпечити суб'єкт-суб'єктну взаємодію на паритетних правових началах. Це значною мірою залежить від опанування ними, насамперед, нормативно-правової бази, яка має бути надійним підґрунтям і системою орієнтирів у практичній професійній діяльності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз наукових досліджень, присвячених вивченню педагогічних умов формування й розвитку правової культури студентів у ВНЗ (В. Бондуровський, С. Нужнова, В. Паршин та ін.), формуванню правової культури майбутніх юристів засобами іноземної мови (К. Муравйова), формуванню правової культури студентів вищих аграрних навчальних закладів I-II рівня акредитації (М. Щербань), правового виховання й формування правової компетентності особистості (О. Аграновська, С. Воеводіна, В. Головченко, С. Гурін, Я. Кічук, В. Котюк, П. Лежнев, Н. Саприкіна, О. Татаринцева, В. Тищенко, М. Фіцула, О. Черемисіна та ін.), правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти (В. Олійник), формування правової культури та правової свідомості майбутнього педагога (Г. Васянович, В. Владимірова, М. Городиський, І. Дарманська, Я. Кічук, Л. Мацук, М. Подберезький, І. Романова, Н. Яковлева та ін.),

засвідчує певні теоретичні передумови щодо порушеної проблеми та необхідність належного опрацювання методично-правового аспекту професійної підготовки магістрантів – майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета статті: проаналізувати деякі аспекти педагогічного супроводу формування правової освіченості майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу у процесі його магістерської підготовки.

Передусім, відзначимо, що у межах теоретико-правового аналізу вважаємо за необхідне уточнити зміст і співвіднесеність понять «правова освіченість» (як результат) і «правова освіта» (як процес досягнення результату). Виходячи з того, що освіченість – це засвоєння різнобічних знань [1, с. 858], правова освіченість – це рівень правової освіти, не «правовий мінімум», а обсяг правових знань у площині сучасного державотворення. Відтак, формування правової освіченості майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу – складний, тривалий, цілісний процес, який передбачає підвищення рівня його правосвідомості, правової активності, юридичних знань, культури правозастосування і правотворчості, де абсолютний пріоритет повинна мати освіта, систематична цілеспрямована освітньо-просвітницька діяльність. При цьому важливо акцентувати увагу не тільки на теоретичній підготовці такого спеціаліста, а й на розвитку його особистості.

Зауважимо, загальну методологічну основу формування правової освіченості особистості на етапі магістерської підготовки становить системний підхід як сукупність навчально-виховних, організаційних, кадрових заходів, форм взаємодії викладача і студентів.

На нашу думку, провідними принципами організації і функціонування означеної системи є: всебічне наукове обґрунтування і організаційно-методичний супровід навчального процесу; раціональне використання навчального часу, відведеного на вивчення правознавчих дисциплін; скоординоване управління процесом фахової підготовки студентів і взаємодія кафедр загальногуманітарних дисциплін із кафедрами загально-професійних і спеціальних дисциплін; системність (логіка навчального процесу, взаємозв'язок усіх його частин і аспектів, цілісність розробки й реалізації освітнього процесу); динамізм; неперервність (формування необхідності й обов'язковості неперервної освіти («бакалаврат – магістеріум»), що дозволяє фахівцю підтримувати свій фахово-правовий рівень і мобільність протягом усієї професійної діяльності); людиноцентризм (принцип людських пріоритетів – орієнтація на людину, особистість, індивідуальність того, хто навчається); перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта через все життя» (від «студента до знань» до «знання до студента»); випереджувальний характер навчання, передбачення тенденцій розвитку суспільства.

Це, цілком закономірно, посилює наголос на педагогічному супроводі означеного процесу. Передусім, ми виходимо з того, що «супровід» згідно Нового тлумачного словника української мови трактується як «те, що супроводить яку-небудь дію, явище» [2, с. 481]. У контексті дослідження парадигма супроводу підкреслює діяльнісну спрямованість на процес формування правової культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу шляхом вибудовування освітньої програми його підготовки, що потребує насамперед наявності відповідного організаційно-методичного забезпечення, гнучкої побудови навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, зокрема на етапі магістерської підготовки.

Нами встановлено, що підготовка фахівців означеної спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» здійснюється на основі нормативно-правових документів, а саме: Закону України «Про освіту»; Закону України «Про вищу освіту»; ГСВОУ-06 Галузевого стандарту вищої освіти України; стандарту вищого навчального закладу, в якому відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначаються місце магістра зі спеціальності «Управління навчальним закладом» у структурі системи освіти держави та вимоги до його компетентності, інших професійно важливих властивостей та якостей; Положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», Концепції педагогічної освіти в Україні, Положення Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про організацію науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних

зкладах», Положення «Про магістратуру», Положення «Про організацію педагогічної практики» та ін.

Зауважимо, зміст підготовки фахівців забезпечується науково-обґрунтованою системою дидактично та методично оформленого навчального матеріалу. Як змістове ядро щодо посилення формування правової освіченості майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу нами виокремлено такі дисципліни, як: «Правові аспекти управління навчальним закладом» та «Правове забезпечення управлінських рішень». Ми виходимо з того, що означені навчальні курси сприяють формуванню компетенції з теорії управління і стратегічного планування, розкривають основні підходи, які забезпечують прийняття майбутніми керівниками управлінських рішень у правовому контексті.

Для прикладу проаналізуємо зміст навчально-методичного комплексу дисципліни «Правові аспекти управління навчальним закладом».

У частині 1.1. «Мета викладання дисципліни», зокрема відзначається, що на сучасному етапі закономірним є нарощування правової бази і посилення державної підтримки відносин, які складаються у процесі діяльності вітчизняних навчальних закладів.

Необхідно відзначити, що навчальні заклади України сьогодні переживають потужні зміни в організаційній сфері, перед ними ставляться нові завдання, формуються більш удосконалені механізми управління. До того ж значно змінилася структура вищої освіти, яка відображає тепер багаторівневий процес підготовки фахівців, вирости вимоги до кваліфікації випускника як загальноосвітнього, так і вищого навчального закладу, обсягу отриманих у процесі навчання знань. Ці зміни викликали низку проблем, пов'язаних із укомплектованістю закладів освіти науково-педагогічними працівниками, необхідністю перебудови навчально-методичної бази, розробкою нових форм і методів навчання, подоланням застійних, кризових явищ в освітній діяльності, вдосконаленням її технологій, усуненням адміністративно-бюрократичного стилю управління вищими навчальними закладами, підведенням під нього сучасної законодавчої бази тощо. Вирішення зазначених проблем вимагає створення сучасної ефективної системи управління навчальними закладами. Таким чином, цілком закономірно стверджувати, що глибоке дослідження правових аспектів управління навчальними закладами в Україні набуває особливого змісту і актуальності.

Мета вивчення дисципліни «Правові аспекти управління навчальним закладом» – сформувати у майбутніх фахівців глибоке фундаментальне правове мислення як методологічне знаряддя вирішення складних питань управління навчальними закладами. Засвоєння магістрантами основних положень нормативно-правових актів (установчі документи навчального закладу; державна реєстрація та державне регулювання діяльності навчального закладу; види і процедури юридичної відповідальності; законодавчі та нормативні акти системи управління охороною праці; законодавчі та нормативні акти системи цивільного захисту; Положення про раду закладу; угоди навчального закладу; законодавчі та нормативні акти системи праці та соціального захисту; правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку тощо) озброїть їх знаннями та навичками, необхідними для розв'язання складних практичних завдань, що виникають у сфері управління навчальними закладами.

У структурному плані означена навчальна дисципліна складається з 4-х змістових модулів: №1 «Державна реєстрація та державне регулювання діяльності навчального закладу»; №2 «Система нормативних документів сфери освіти»; №3 «Угоди навчального закладу: види і напрями»; №4 «Положення про структурні підрозділи навчального закладу».

Для прикладу наведемо логіку викладу лекційного матеріалу з теми 1.1. змістового модуля №1 «Установчі документи навчального закладу»:

- ✓ Статут навчального закладу.
- ✓ Свідоцтво про державну реєстрацію.
- ✓ Довідка про включення до ЄДРПО України.
- ✓ Ліцензія на здійснення освітньої діяльності та сертифікати про акредитацію.
- ✓ Документи, що засвідчують право володіння (користування) приміщеннями.

Також подаємо план практичного заняття №2 з теми «*Види і процедури юридичної відповідальності*»:

- Трудова дисципліна: поняття та засоби забезпечення.
- Правила внутрішнього трудового розпорядку.
- Правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку.
- Поняття та види дисциплінарних стягнень.
- Порядок застосування, оскарження та зняття дисциплінарних стягнень.
- Поняття та підстави настання матеріальної відповідальності.
- Договір про повну матеріальну відповідальність.
- Процедура визначення розміру матеріальної шкоди та її відшкодування працівником.

Що стосується навчальної дисципліни «*Правове забезпечення управлінських рішень*», то цільова настанова її викладання полягає в сформованості у магістрантів готовності до виконання своїх професійних функцій на засадах:

- засвоєння сучасних правових механізмів щодо реалізації управлінської діяльності;
- оволодіння законодавчою базою, що забезпечує правовий контекст прийняття управлінських рішень;
- освоєння сучасних правових форм, у яких відбувається розвиток системи освіти в Україні.

Тобто метою викладання означеної дисципліни є вивчення студентами – майбутніми спеціалістами управління навчальним закладом – основ управлінської діяльності, провідних засад конституційного, цивільного, адміністративного, господарського, підприємницького та трудового права для забезпечення можливості прийняття ефективних управлінських рішень.

Щодо змістових модулів (ЗМ), то *ЗМ 1 «Основні засади управління та управлінської діяльності»* передбачає такі навчальні цілі: *студент повинен знати*: основні поняття загальної теорії права, механізм організаційно-правового забезпечення діяльності установ та основні напрями в самостійному вивченні й опрацюванні необхідних нормативно-правових документів; *студент повинен уміти*: працювати з комп'ютерними правовими базами, використовувати отримані знання на практиці; приймати зважені, нормативно правильні управлінські рішення.

Методичні вказівки щодо роботи з модулем: робота з модулем передбачає засвоєння лекційного матеріалу, участь у обговоренні питань під час семінарських (практичних) занять, написання реферату (окремими студентами), самостійну роботу над окремими питаннями теми, модульний контроль у формі тестування. Проілюструємо це конкретними прикладами. Так, зміст лекції № 1 на тему: «*Управління як об'єкт адміністративно-правового регулювання*» охоплює таке коло питань: загальна характеристика управлінських рішень; права, свободи, обов'язки людини і громадянина. Конституція України про освіту; Закон України «Про освіту»; державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Національна доктрина розвитку освіти; Закон України «Про вищу освіту». Місцеве самоврядування; огляд нормативних актів та рішень уряду щодо освіти [3, с. 66].

Як бачимо, навчальні програми виокремлених нами дисциплін відзеркалюють їх освітньо-виховний потенціал із позицій значущості прилучення майбутніх фахівців-управлінців до оволодіння законодавчою базою, що забезпечує правовий контекст прийняття управлінських рішень у руслі формування правової освіченості та культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з вивченням питань наступності та ступеневості професійно-правової підготовки фахівців у сфері управління.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2005. – 1440 с.

2. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. – Т. 3. – К. : Аконті, 2008. – 862 с.

3. Пріма Д. А. Формування правової культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу у процесі магістерської підготовки / Дмитро Анатолійович Пріма: дис..... канд. пед. наук : 13.00.04. – Черкаси, 2013. – 252 с.

Пріма Р. Н., Пріма Д. А. Правовая образованность будущего руководителя общеобразовательного учебного заведения на этапе магистерской подготовки.

В статье освещаются некоторые аспекты проблемы формирования правовой образованности будущего руководителя общеобразовательного учебного заведения. Акцентируется внимание на необходимости педагогического сопровождения данного процесса в магистерской подготовке специалиста-управленца. В качестве содержательного ядра для усиления формирования правовой образованности будущего руководителя общеобразовательного учебного заведения выделены дисциплины «Правовые аспекты управления учебным заведением» и «Правовое обеспечение управленческих решений», образовательно-воспитательный потенциал которых отображает их значимость с позиций приобщения будущих специалистов-управленцев к овладению законодательной базой в контексте решения вопросов обеспечения профессионализма управленческой деятельности.

Ключевые слова: магистерская программа, будущий руководитель, педагогическое сопровождение, правовое образование, правовая образованность, управленческая деятельность.

Prima R. M., Prima D. A. Legal Accomplishments of Future Headmasters of Secondary School: Pedagogical Support of Master`S Degree Curriculum.

Some aspects of the problem of forming legal accomplishments of future headmasters of secondary school are highlighted. The attention is paid to the necessity of pedagogical support of the specified process during the master's training of a specialist-manager. As a content core for strengthening the formation of legal education of future headmasters of secondary school such educational disciplines as «Legal Aspects of Educational Institution's Management» and «Legal Provision of Management Solutions» have been selected, which educational potential reflects their significance from the point of view of future specialists joining to the mastery of the legislative base in the context of solving issues of ensuring management activity's professionalism.

Key words: master's degree curriculum, future headmasters, pedagogical support, legal education, legal accomplishments, management activity.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Цокур О.С.